HERMAN KOCH

KORTE GESCHIEDENIS VAN HET BEDROG

DE VERHALEN

Anthos|Amsterdam

INHOUD

HET LIEGEN VAN DE WAARHEID
Korte geschiedenis van het bedrog *9*
Sadako wil leven *29*
Virginie, *c'est moi* *54*
Zuipen en de rest net als vroeger *61*

MIN OF MEER TOEVALLIG
Verzorgde reis *69*
Aan de grens *78*
De voorbijganger *86*
De weg naar de kust *108*
De bewondering *123*
Betreft: mijn bovenbuurman *132*
Man in het gras *145*
Droge Sandra *148*

HARD GRAS
Kick Off 2 *157*
Nog één spaatje voor Hristo *173*
Gérman & La Naranja Mecánica *183*
Tinkerbell *193*

Doorgespeeld *198*
Nederland-Spanje 0-1 *203*

DE WEG KWIJT
Bekentenis van een subsidievreter *211*
Bekentenis van een festivaldirecteur *214*
Bekentenis van een kunstschilder *217*
Bekentenis van een deelraadbestuurder *220*
Bekentenis van een meelifter *223*
Bekentenis van een oudejaarscabaretier *227*
Bekentenis van een haring *230*

GELOOFWAARDIGE VERHALEN
Over de lengte van een gang *235*
Open zee *244*
Geen agenda *252*
Overval *273*
Wind uit het noorden *279*
Ansichtkaart uit Guernica *309*
Over de leegte van een stadion *315*

IS HET ALLEMAAL AUTOBIOGRAFISCH?
Schrijven & drinken *327*
Eten met Herman Koch *354*
Huisarts *358*
Waarom schrijft u? *361*
In memoriam *365*

Verantwoording *367*

HET LIEGEN VAN DE WAARHEID

KORTE GESCHIEDENIS VAN HET BEDROG

OVER HET LIEGEN VAN DE WAARHEID

Er zijn mensen die altijd de waarheid vertellen. Over alles. 'Ik moet je iets vertellen,' zeggen ze tegen hun vrouw – en eigenlijk weet zij het dan al. Ze weet dat die waarheid zijn secretaresse is met wie hij sinds anderhalf jaar 'iets' heeft. 'Weet je nog die keer toen ik zei dat ik moest overwerken?' vraagt hij. Maar zijn vrouw is al de kamer uit gerend, de rest hoeft zij niet meer te horen.

Nog diezelfde avond begint zij die laatste anderhalf jaar te reconstrueren. Veel dingen vallen nu op hun plaats. Dat rare telefoontje op zondagmiddag, toen hij had opgenomen en 'Ik ben bang dat u verkeerd bent verbonden' had gezegd; dat weekend waarin hij 'voor zaken' naar Parijs moest; de lippenstift op de kraag van zijn overhemd – pas veel later is zij aan zijn onderbroeken gaan ruiken voordat ze ze in de was deed. De secretaresse is twintig jaar jonger dan zij, vijfentwintig jaar jonger dan hij. Dát is de waarheid, niet: 'Ik moet je iets vertellen…'

Er zijn echtparen die altijd in de wij-vorm spreken, meestal houden ze daarbij ook nog elkaars hand vast. 'Wíj vonden het een van de mindere films van Woody Allen,' zeggen ze. 'En wij vonden het einde ronduit ongeloofwaardig.'

Ongevraagd trakteren de wij-echtparen je op hun levens-

beschouwing. 'Wij hebben geen geheimen voor elkaar,' zeggen ze. 'Wij vertellen elkaar alles.'

Ik kan er niets aan doen, maar ik beleef er altijd een groot genoegen aan wanneer de relatie van een wij-echtpaar op de klippen loopt. Een groter genoegen dan bij een 'gewoon' echtpaar, bedoel ik. Ook dat op de klippen lopen doen ze in de wij-vorm. 'Papa en mama houden niet meer van elkaar,' zeggen ze tegen hun drie kinderen. 'Maar wij houden allebei nog wel heel veel van jullie.'

De bedrogen echtgenoot of echtgenote reconstrueert zijn of haar leven vanaf het moment dat het bedrog is begonnen. Met het vertellen van de waarheid doet het bedrog zijn intrede. Ze denken aan die keer dat ze nog samen op vakantie waren in Normandië. Of aan die middag dat hij met een bos bloemen thuiskwam en haar in haar nek kuste. Hij denkt op zijn beurt aan al die middagen dat ze was shoppen of lunchen met vriendinnen. Aan hoe makkelijk het haar opeens viel om die vier kilo te veel kwijt te raken. Aan hoe stralend, hoe mooi ze eruitzag. Aan hoe lang ze zich zat op te maken voordat ze ging lunchen of shoppen.

'Ik moet je iets vertellen,' zeggen we tegen de ander. We feliciteren onszelf met onze eigen eerlijkheid. We zijn opgelucht dat er een einde komt aan het bedrog. Er valt zogezegd een last van ons af: nu kunnen we eindelijk de waarheid vertellen.

Maar voor de ander is de waarheid de waarheid helemaal niet. Voor de ander is de waarheid het begin van de leugen.

Mijn eerste lessen over waarheid en bedrog leerde ik op de kleuterschool. Op een ochtend brak er brand uit op de derde verdieping van een tegenover de school gelegen woonhuis. Alle klassen, ook de onze, die onder leiding van juffrouw A. Cohen stond, werden naar het dakterras geleid vanwaar wij een beter zicht hadden op de brand. Het was een echte brand, een spectaculaire brand als

in een film, met uit de ramen slaande vlammen en een dikke rookontwikkeling. Net als in de film had de grootste brandweerwagen zijn ladder al tegen de derde verdieping uitgeschoven. Brandweermannen rolden slangen uit en sloten ze aan op de brandkranen. Twee brandweermannen klommen razendsnel met een slang en een bijl de ladder op.

Het was de eerste brand uit mijn leven. Net als al mijn klasgenoten hoopte ik dat het de brandweermannen nooit zou lukken om de brand te blussen. Wij wilden dat de vlammen nog hoger op zouden laaien, dat de rookkolom alleen maar zou uitdijen en ten slotte de hele hemel zou verduisteren. Wij hoopten en baden in stilte dat de brand zou overslaan naar de aangrenzende huizen en dat die huizen vervolgens zouden instorten. En als we echt geluk hadden zouden een paar vonken door de wind worden meegevoerd en op het dak van onze kleuterschool belanden. Springend over brandende dakbalken en achtervolgd door de vlammen zouden wij ternauwernood de straat kunnen bereiken.

Maar toen gebeurde er iets wat niet in het scenario van een leuke ochtend met de hele school naar een brand kijken was opgenomen. Peter Wu, die een Chinese vader en een Nederlandse moeder had, zag het het eerst.

'Kijk daar!' riep hij en wees. 'Daar bij dat raam!'

We keken in de richting die zijn vinger aangaf, en toen zagen wij het ook. In een van de ramen waardoor de dikke zwarte rookwolken naar buiten rolden, stond een vrouw. Ze stond in de vensterbank en keek naar beneden, naar de straat en het trottoir in de diepte. Ze zei niets, ze keek alleen maar. Ze keek ook naar de ladder van de brandweerwagen en naar de brandweermannen die hun waterstraal inmiddels op een van de andere ramen gericht hielden. Het verkeerde raam, drie ramen verder dan het raam waar de vrouw in de vensterbank stond.

Nu had juffrouw A. Cohen de vrouw ook gezien. 'Kom, jongens,' zei ze. 'We gaan weer terug naar de klas. Dit gaat nog wel even duren.'

Aanvankelijk met zachte hand, maar allengs steeds dwingender en gehaaster, duwde zij ons in de richting van de dakterrasdeur die naar het trappenhuis en de lokalen leidde.

Bij die deur keek ik nog één keer om. De vrouw stond nog altijd in de vensterbank. De ladderwagen was begonnen zijn ladder in de richting van haar raam te draaien, maar er stond een boom in de weg, waardoor ze haar niet zo een-twee-drie konden bereiken.

Die avond aan tafel vroegen mijn ouders hoe het op school was geweest. 'Er is iemand verbrand,' zei ik. 'Er is iemand brandend van de derde verdieping naar beneden gesprongen.'

Mijn moeder glimlachte naar me. Ze schepte me nog wat appelmoes op en knipoogde naar mijn vader.

'O ja?' zei ze. 'Dan moet je ons dat maar eens helemaal vertellen, hoe dat precies gebeurd is.'

En dat heb ik toen gedaan.

Amper een week later speelden Peter Wu en ik op woensdagmiddag op het pleintje achter de school waar ook de zandbak en de schommels waren. Om de zandbak stonden drie afgezaagde boomstammen die als krukje dienstdeden. We hadden de boomstammen op hun kant gelegd en rolden ze over het pleintje.

Totdat een van de boomstammen ons ontsnapte, hij rolde althans te ver door, tot helemaal aan de rand van het pleintje. Daar was een stenen trap met een paar treden naar beneden. Onder aan de trap, in het souterrain, was ons lokaal, of beter gezegd: waren de ramen van ons lokaal.

Misschien hadden we de boomstam nog kunnen tegenhou-

den wanneer wij snel genoeg hadden gereageerd. Maar we bleven, zoals dat heet, 'als aan de grond genageld' staan. Zo waren we getuige van het onafwendbare. Diep in mijn hart weet, en wist ik, ook toen al, vijftig jaar geleden, dat wij het onafwendbare bewust of onbewust hadden opgezocht.

De boomstam maakte vaart op de traptreden, boorde zich met een luide klap door een van de manshoge ramen van ons lokaal, en viel vervolgens in een regen van glasscherven naar binnen.

In de doodse stilte die volgde keken Peter Wu en ik naar de ravage die wij hadden aangericht. Dit was iets anders dan een voetbal door een ruitje trappen. Dit was een raam van onafzienbare afmetingen. Drie bij twee meter denk ik nu, wat voor een vijfjarige ongeveer gelijkstaat aan zes bij acht.

Onze eerste impuls was om het op een lopen te zetten. Maar toen hoorden wij, veel sneller dan verwacht, een stem. Het was de stem van juffrouw A. Cohen.

'Wat gebeurt daar?' riep zij. Wij keken omhoog en zagen de juffrouw over de balustrade van het dakterras leunen. 'Wie heeft dat gedaan?' vroeg zij vervolgens.

Het was een impuls. In die ene seconde waarin ik over deze vraag na had kunnen denken, overzag ik de gevolgen. Zelf zou ik met ingang van morgen van school worden gestuurd. Mijn ouders zouden onze auto moeten verkopen om de ruit te kunnen betalen. Mijn eigen zakgeld zou de komende tien jaar worden ingehouden.

Ik stak mijn vinger in de lucht. 'Ik,' zei ik. 'Ik heb het gedaan.'

Een paar dagen later hoorde ik van mijn moeder dat juffrouw A. Cohen mijn gedrag uitvoerig had geprezen. 'Ze vond het heel goed van je dat je zo eerlijk bent geweest,' zei mijn moeder. 'Ze zei dat je meteen had gezegd dat jij het had gedaan.'

Ik werd dus niet van school gestuurd. Mijn ouders hoefden

hun auto niet te verkopen, de ruit werd vergoed door de verzekering en aan het eind van de maand kreeg ik gewoon mijn rijksdaalder zakgeld.

Maar ik had wel iets geleerd. Ik had geleerd dat je een beter mens werd door de waarheid te spreken – althans in de ogen van de anderen. Vanaf vandaag ging ik door het leven als een 'eerlijke jongen'. Ook Peter Wu was mij dankbaar, zijn Chinese vader had misschien nog wel gevoel voor humor, maar het was op zijn zachtst gezegd een 'ander' gevoel voor humor. Peter wist dat hij bij mij in het krijt stond. Dat was nog een voordeel van het vertellen van 'de waarheid', dat je er krediet mee opbouwde voor de toekomst.

Nog datzelfde schooljaar trok ik op het toilet te hard aan het handvat van de doortrekketting. Het was een ijzeren handvat, bekleed met wit email, het raakte los, sloeg een gat in de toiletpot en verdween in de afvoer uit het zicht.

Ik keek naar het gat en de scherven van de pot op de tegelvloer en overwoog wat mij te doen stond. Op een manier die ik niet goed uit kon leggen was dit 'erger' dan de boomstam door de ruit. Bovendien was het wel erg veel in één schooljaar: eerst een ruit en nu een toiletpot. Het gevaar dreigde dat ik van een 'eerlijke jongen' zou veranderen in een 'onhandige jongen' die alles stukmaakte en uit zijn poten liet flikkeren.

Aan het eind van de schooldag zei juffrouw A. Cohen dat we allemaal nog even moesten blijven zitten. 'Deze middag heeft iemand ons toilet vernield,' zei ze. 'Wie van jullie zijn vanmiddag naar het toilet geweest?'

Behalve ikzelf staken nog een stuk of vijf klasgenoten hun vinger op. Een van hen was Peter Wu. 'Goed, ik ga het jullie een voor een vragen. Wie van jullie heeft de pot kapotgemaakt? Herman?'

Ik schudde mijn hoofd. 'Toen ik ging was hij in elk geval nog

heel, juffrouw,' zei ik – zei de eerlijke jongen, misschien wel de eerlijkste jongen van de klas, die over zoiets nooit zou liegen, omdat hij eerder over nog iets veel ergers toch ook niet gelogen had.

Ik keek even snel opzij naar Peter Wu. Hij moet het aan mijn blik hebben gezien dat hij aan de beurt was. Dat, Chinese vader of niet, de dag was aangebroken waarop hij zijn schuld zou moeten inlossen.

Zo leerde ik op mijn vijfde, zonder me daar op dat moment nog ten volle van bewust te zijn, de belangrijkste les die een schrijver vroeg of laat moet leren: dat de waarheid en de geloofwaardige leugen twee handen op een en dezelfde buik zijn, dat die geloofwaardige leugen verre te verkiezen valt boven een ongeloofwaardige waarheid. En dat het voor de rest vooral gaat om het opbouwen van krediet.

Die avond vroegen mijn ouders of er nog iets gebeurd was op school.

'Niets bijzonders,' zei ik.

Op de lagere school rekte ik de geloofwaardige leugens verder op. In de vierde klas waren er twee kampen: dat van de stomme jongens en dat van ons. Het sprak vanzelf dat de stomme meisjes zich automatisch bij de stomme jongens aansloten. Dat was toen al zo, en vandaag de dag nog steeds.

Tot zover de waarheid. De waarheid die ik ook aan tafel aan mijn ouders vertelde. Ik noemde namen van vriendjes die zij kenden, vriendjes die ik weleens mee naar huis nam, vriendjes die zij met eigen ogen hadden gezien.

Daarnaast noemde ik namen van vriendjes die zij nog nooit gezien hadden. Sommige van die vriendjes bestonden echt. Sommige had ik verzonnen.

Daarna begon al snel de oorlog. Aanvankelijk met wat kleine

schermutselingen die soms ook in het echt plaatsvonden. Zo had ik Marco Montanelli een keer aarde laten eten. Marco Montanelli had gewacht tot ik alleen was. Hij was mij van school naar huis gevolgd en ter hoogte van het Hilton Hotel had hij geprobeerd mij in de bosjes te drukken.

Marco was vrij dik en zwaar, ik was dun, maar wel een stuk beweeglijker dan hij. Al snel had ik hem tegen de grond en zat ik boven op hem. Hij lag met zijn gezicht voorover in de aarde tussen de bosjes, zijn armen had ik op zijn rug gedraaid.

Een paar uur later ging bij ons thuis de telefoon. Mijn moeder nam op. 'Aarde?' hoorde ik haar na een poosje zeggen. 'Hoezo aarde laten eten? Heeft Herman Marco aarde laten eten? *Aarde*?'

Nadat mijn moeder had opgehangen, keek zij mij aan. 'Is dat zo, Herman? Heb jij Marco aarde laten eten?'

'Ja,' zei ik.

'Marco…?' zei mijn moeder. 'Is dat niet die wat dikke, verwende jongen?'

Ik knikte.

'Wat een lafaard om zijn moeder te laten bellen,' zei mijn moeder.

Na dit voorval breidde ik de oorlog uit. Ik verzon legers en generaals en gewone soldaten. Ik verzon veldslagen op het schoolplein. Ik verzon krijgsgevangenen en disciplinaire straffen. Ik verzon dat een van mijn vriendjes 'de keizer' van ons leger was, en ik zijn adjudant. Het betreffende vriendje heette Frans H. en hij bestond echt – alleen had ik hem nog nooit mee naar huis genomen, zodat mijn ouders hem nooit in het echt hadden gezien.

Mijn moeder knipoogde niet meer naar mijn vader wanneer zij naar mijn verslagen van de strijd luisterden. Ik had geleerd dat ik geen brandende mensen meer uit de ramen moest laten springen. Ik had geleerd leugens en waarheid te doseren tot een geloofwaardige mengvorm. Slechts één keer werd de mengvorm

tot zijn uiterste opgerekt: dat was op de dag dat ik Frans H. voor het eerst mee naar huis nam.

Mijn moeder vroeg wat wij op onze boterhammen wilden. Daarna nam zij Frans van hoofd tot voeten op. 'Zo, dus jij bent de keizer,' zei ze met een warme glimlach.

Frans keek van mijn moeder naar mij. 'Ik…' begon hij, maar ik was hem voor. Terwijl ik mijn hoofd warm voelde worden, trok ik hem mee naar mijn kamer. 'We hebben nog niet zo'n honger,' zei ik tegen mijn moeder. 'We eten straks wel wat.'

Eenmaal op mijn kamer wendde ik mijn hoofd af, zodat Frans mijn ongetwijfeld vuurrode kop niet kon zien. 'Waar ging dat over?' wilde hij weten.

Ik haalde diep adem. Behalve schaamte ervoer ik ook een gevoel van triomf. Ik was zojuist door het oog van de naald gekropen, maar de vraag van mijn moeder kon niets anders betekenen dan dat zij voor honderd procent in de oorlog op school geloofde.

'Mijn moeder,' zei ik ten slotte tegen Frans. 'Ze is soms wat in de war. Ik leg het je nog wel een keer uit.'

Vanaf nu wist ik dat ik geloofwaardig kon liegen. Toch moest mijn grootste ontdekking nog komen. De ontdekking waar ik uiteindelijk het meeste plezier aan zou beleven, en die ik gemakshalve maar 'het liegen van de waarheid' zal noemen.

Op de middelbare school maakte ik een werkstuk voor geschiedenis dat *De Orde van Surchol* heette. Het ging over een monnikenorde uit de veertiende eeuw die in het oosten van Roemenië huisde. De monniken begaven zich met een zwaar houten kruis op de rug naar Rome. Er waren maar weinigen die de tocht volbrachten. 'Overal in Midden- en Zuid-Europa kun je deze houten kruisen nog langs de kant van de weg aantreffen,' schreef ik. 'Op de plek achtergelaten waar de krachten van een

monnik het begaven.' Ik verhaalde over de merkwaardige gebruiken van de orde, waaronder het offeren van katten, en eindigde het werkstuk met een uitvoerige boeken- en bronnenlijst. Het standaardwerk op die lijst was *Surchol: Medieval Deathwish or a Call for Catholic Vitality?*, en de naam van de auteur was Samuel Demmer.

Mijn geschiedenisleraar beloonde mijn inspanningen met een achtenhalf. De uitvoerige bronnenlijst werd door hem in de kantlijn van een uitroepteken voorzien. Toch was alles in het werkstuk, van de Orde van Surchol tot en met de lijst aan het eind en de daarop vermelde boeken, en het standaardwerk tot en met de naam van Samuel Demmer, verzonnen. Desalniettemin werd het werkstuk in de jaren daarna nog vijf keer ingeleverd in andere klassen en andere scholen door andere leerlingen bij andere geschiedenisleraren zonder ooit een lager cijfer dan een acht te krijgen.

Natuurlijk speelde dit alles zich af in het paradijs voor de komst van het internet, toen nog niet alle namen en feiten meteen gecheckt konden worden, toch heeft geen enkele geschiedenisleraar ooit aan de echtheid van het werkstuk getwijfeld. Destijds vond ik die leraren gewoon dom, maar inmiddels denk ik het antwoord te weten.

Het antwoord luidt 'Waarom?' Waarom zou je iets van begin tot eind verzinnen, wanneer je ook een werkstuk over Floris de Vijfde of de hugenoten kon maken? Welke zieke geest zou zich zoveel moeite getroosten?

En het antwoord op die laatste vraag luidt: 'Ik.'

Ik heb zelden dingen in winkels gestolen, een enkele keer tijdens liftvakanties in buitenlandse supermarkten als het geld op was. En slechts één keer in mijn leven een boek. Ik verbaasde me er eigenlijk vooral over hoe makkelijk het was. Ik had mensen wel-

eens horen zeggen dat ze er een kick van kregen, van de spanning van het stelen. Maar ik vond er niets aan. Ik stak de blikjes tonijn in de zakken van mijn jas, liet het boek vrijwel onder de ogen van de boekverkoper in mijn tas glijden en liep naar buiten.

Later begreep ik wat ik verkeerd deed: ik zag er niet uit als een dief, ik gedroeg me veel te natuurlijk, niet als iemand die de boel komt beroven. Vanaf die dag ben ik het stelen in winkels gaan omdraaien. Dat wil zeggen dat ik niets meer stal, maar me wel ging gedragen als iemand die dat van plan was. Ik pakte de blikjes tonijn nu van het schap, legde ze in mijn karretje, reed een rondje en zette ze weer terug. Ik keek vaak om me heen, of iemand misschien zag wat ik aan het doen was. Ik keek ook omhoog naar de plek waar ik de bewakingscamera wist te hangen, alleen deed ik net of ik hem niet zag. In de boekwinkel liep ik heel lang om de boekentafel heen zonder ook maar één boek op te pakken of door te bladeren.

Deze nieuwe benadering had onmiddellijk het gewenste resultaat. Bij de uitgang van de supermarkt werd ik opgewacht door de bewaker die mij opdroeg mijn zakken leeg te maken. Wat ik maar al te graag deed. De boekverkoper posteerde zich voor de deur van zijn winkel en belette mij de vrije doorgang. 'Is er iets niet in orde?' vroeg ik zacht en ik kreeg het bijbehorende rode hoofd. Ik moest mijn plastic tas leegmaken, maar daar zaten alleen maar tijdschriften en dropjes in die ik al eerder bij de kiosk had afgerekend. 'Ik heb ook het bonnetje nog,' zei ik. 'Hier, kijkt u maar.'

Begin jaren tachtig werkte ik een paar maanden op de administratie van een muziekschool. Op een ochtend riep de hoofdboekhouder de werknemers bij zich in zijn kantoor. De twee andere werknemers behalve ik waren twee vrouwen die tegen de pensioengerechtigde leeftijd aanleunden.

De hoofdboekhouder toonde ons een leeg metalen kistje.

‘Wie heeft er gisteren afgesloten?’ vroeg hij dreigend.

‘Ik,’ zei ik en kreeg een rood hoofd.

‘Gisteren zat er nog driehonderd gulden in dit kistje,’ zei hij. ‘Vanochtend was het leeg. Heb jij daar een verklaring voor, Herman?’

Ik schudde mijn hoofd en vermeed om iemand van de aanwezigen recht aan te kijken. Sommige mensen spelen de vermoorde onschuld. Ik speelde de vermoorde schuld. Ik kan niet anders zeggen dan dat ik er een kick van kreeg. Lopende het onderzoek werd ik op non-actief gesteld. Een paar dagen later belde de boekhouder mij thuis op om zijn excuus te maken. Het geld was gevonden. Hij zei niet waar of hoe, het maakte mij ook niet uit, het was hoe dan ook een enigszins teleurstellende afloop.

Soms maak ik geluiden op een roltrap. Bij voorkeur op de roltrap van een groot en druk warenhuis. Vreemde geluiden, dierlijke geluiden – iets tussen het miauwen van een poes en de klaaglijke roep van een tot dusver onbekende vogelsoort in.

‘Mwaauw.’ Zo klinkt het ongeveer.

Ik sta tussen de mensen en ik breng mijn geluid voort. Niet zachtjes, of half stiekem, nee: zó luid dat het op vijftien meter afstand nog zeer goed te horen is. ‘Mwaauw!’ doe ik, en de eerste hoofden draaien zich om. Hoofden van mensen die voor mij op de roltrap staan, maar ook hoofden van mensen veel verderop in het warenhuis. Op de badhanddoekenafdeling is een ouder echtpaar blijven staan en tuurt omhoog naar de roltrap. Een moeder zet haar kinderwagen stil bij de houten afdruiprekjes en kijkt om zich heen.

Sommige blikken richten zich op mij. Ik zie er normaal uit. Ik heb geen raar of geverfd haar. Ik draag geen oorbellen of andere zichtbare lichaamspiercings. Mijn kleding is op zijn zachtst gezegd onopvallend. Geen veiligheidsspelden, vlekken of scheu-

ren. *Een normale man,* zie ik de mensen denken – en hun blikken zoeken verder naar wie het dan wel geweest kan zijn. *Die in elk geval niet*, denken ze. *Maar wie dan wel?*

En nu komt het. Voor mijzelf is dit altijd een van de leukste momenten. Zo niet het leukste moment. Ook ik trek nu op mijn beurt mijn wenkbrauwen op. Duidelijk zichtbaar voor mijn mederoltrapgebruikers draai ook ik mijn hoofd om en kijk om me heen, op zoek naar de dader. Ik schud mijn hoofd en haal mijn schouders op. *Geen idee,* zegt mijn lichaamstaal. *Misschien een gek.*

Het geheim van het miauwende dier is dat ik helemaal in mijn eentje ben. Ik doe het niet voor een vriend of vriendin. Een vriend of vriendin die zou kunnen gaan lachen en mij daarmee zou verraden. Of die een rood hoofd zou krijgen van (al dan niet plaatsvervangende) schaamte. Die een pasje opzij zou kunnen doen. *Ik hoor hier niet bij,* zou er met de lichaamstaal van het pasje opzij worden uitgedrukt. *Bij deze gek.*

Nee, ik ben helemaal alleen. Anders is er geen lol aan te beleven. Althans niet voor mij. Terwijl ik naar de verschrikte en om zich heen speurende gezichten van de mensen kijk, moet ik nu zelf mijn uiterste best doen om niet te gaan lachen. Ik moet mijn gezicht in de plooi houden. Daarom lach ik vooralsnog alleen vanbinnen. Maar wel heel erg hard. De slappe lach, dat is nog waar het het meest op lijkt. Een gierende slappe lach die voor niemand zichtbaar of hoorbaar is.

Dit is tevens het moment waarop ik me gedurende enkele seconden in alle oprechtheid afvraag of ik echt wel helemaal in orde ben. *Wie doet zoiets?* vraag ik aan mezelf. *Ik*, luidt het eerste antwoord. Maar het enige juiste antwoord zou misschien *een gek* moeten luiden.

Tussen mijn medemensen op de roltrap voel ik me op dit moment namelijk ook een beetje als de seriemoordenaar die bij een

wildvreemd huis heeft aangebeld om een glaasje water te vragen. En die vervolgens is binnengelaten omdat hij er zo *normaal* uitziet. *Alle* seriemoordenaars zien er normaal uit – zeggen de mensen altijd achteraf. Nadat de hoofden en lichaamsdelen van vierentwintig vermiste personen over diverse vuilniszakken verspreid in de vriezer zijn aangetroffen. 'Een hele gewone buurman,' zeggen ze. 'Altijd aardig. We maakten vaak een praatje hier op de stoep. Nee, dit komt als een volslagen verrassing.'

Dat is ook mijn vermomming, daar op de roltrap. Ik zie er net zo uit als mijn medemensen. Ik ben alleen. Ik kan het dierengeluid nooit gemaakt hebben, want alleen een gek zou zoiets doen. En ik ben geen gek – denken de mensen. En denk ook ik, hoewel ik een heel enkele keer, daar in mijn eentje op de roltrap, nog weleens twijfel.

In de beginjaren van het televisieprogramma *Jiskefet* hadden wij een producente die Antoinette Grote Gansey heette. Voor het vervolg van dit verhaal is het van belang dat u mij in dezen voor honderd procent gelooft. Dat u mij uw vertrouwen schenkt, en voor het moment aanneemt dat ik deze achternaam niet uit mijn duim heb gezogen. Ik weet het nog beter: ik zweer op het Wetboek van Strafrecht dat ik hem niet uit mijn duim heb gezogen.

Op een avond ging ik uit eten met een van mijn oudere zusters. Mijn oudere zusters kennen mij al langer dan vandaag. Zij weten als geen ander dat ik het niet zo nauw neem met de scheidslijn tussen fantasie en werkelijkheid.

Ik vertelde haar iets over de afgelopen dagen, en liet daarbij terloops – zonder bijbedoelingen – de naam van de producente vallen.

Mijn zuster liet haar soeplepel zakken, en legde hem vervolgens in haar bord.

‘Ja, heel leuk, Herman,’ zei ze.

‘Wat?’ zei ik, me nog van geen kwaad bewust.

‘Die achternaam,’ zei zij. ‘Dat is heel leuk verzonnen, maar je moet niet denken dat ik *alles* geloof. Grote Ganzenei! Dat is gewoon net iets te vergezocht om nog geloofwaardig te kunnen zijn.’

‘Het is niet Ganzenei, maar Gansey,’ zei ik. Maar ondertussen voelde ik plotseling iets jeuken in mijn hersens, vlak onder mijn schedeldak, precies op de plek waar bij sommigen de haargrens begint en bij anderen eindigt. Ik zag kortom nieuwe mogelijkheden om het liegen tot een hogere vorm te verheffen.

Ik schreef de naam op een servetje. Ik herhaalde nog een paar keer dat het allemaal echt waar was. Dat een naam als Grote Gansey inderdaad veel te vergezocht was om te verzinnen. Om mijn zuster iets voor te liegen of op de mouw te spelden had ik toch een veel geloofwaardiger verzonnen achternaam kunnen verzinnen? Ik verhoogde mijn inzet: ‘Ik zweer op het Wetboek van Strafrecht dat deze achternaam echt bestaat,’ zei ik.

Mijn zuster keek mij aan. Langzaam, maar duidelijk zichtbaar, zag ik de scepsis van haar gezicht verdwijnen. ‘Echt waar?’ zei ze. ‘Heb je het echt niet uit je duim gezogen?’

Op haar gezicht zag ik nu ook nog iets anders: een zekere teleurstelling dat haar kleine broertje de achternaam niet zelf had verzonnen; dat hij op een of andere manier toch minder inventief en origineel was dan zij altijd had gedacht.

‘Echt waar?’ vroeg ze.

Ik legde mijn hand op mijn hart. ‘Echt waar,’ zei ik – naar waarheid.

‘Oké, ik geloof je,’ zei ze ten slotte, en pakte eindelijk haar soeplepel weer op. Toen de lepel haar mond bereikte, zei ik: ‘Natuurlijk niet!’

Mijn zuster staarde mij aan. ‘Natuurlijk bestaat zo’n achter-

naam helemaal niet,' zei ik. 'Maar je geloofde het wel, hè? Je geloofde het echt! Je bent er voor honderd procent ingestonken.'

'O, wat verschrikkelijk!' riep mijn zuster uit. 'O, wat ben je toch erg! En ik geloofde het echt!'

Ondanks haar gesputter zag ik aan het gezicht van mijn zuster ook iets voldaans: het was toch allemaal waar geweest, haar kleine broertje was wel degelijk net zo inventief en origineel als zij altijd had gedacht. Hij had haar een ongeloofwaardige achternaam op de mouw gespeld. En daarna had hij net zo lang doorgedramd tot hij haar de ongeloofwaardige achternaam door de strot had kunnen duwen, en zij hem had doorgeslikt. Grote Ganzenei, laat me niet lachen!

Ik deed het niet meteen. Ik wachtte tot na het dessert. Tijdens de koffie met cognac haalde ik het contract uit mijn binnenzak. Het contract van de televisieomroep die ons programma ging produceren.

'Kijk,' zei ik, en ik schoof mijn zuster het contract over de tafel toe. 'Dit ga ik verdienen. Dus dit etentje is voor mij.'

Het duurde nog even voordat mijn zuster onder aan het contract was aangeland. Ik moest zelfs wijzen met mijn vinger, zodat zij het niet over het hoofd zou zien. Daar onderaan stond de naam van de producente die het contract had ondertekend.

Antoinette Grote Gansey.

Dit was waar ik het allemaal voor had gedaan, realiseerde ik me nu, toen ik het gezicht van mijn zuster zag. Haar gezicht terwijl zij de naam las, voluit en in druk. Op een officieel document dat onmogelijk kon zijn nagemaakt. Officiële documenten liegen zelden. Ik had dus ook niet gelogen. Maar mijn zuster had zo lang aangedrongen, dat ik wel had *moeten* liegen.

Ik had de waarheid gelogen.

Een paar maanden later deed ik het opnieuw. Ditmaal was mijn eigen vrouw het slachtoffer. Ook mijn eigen vrouw kende mij inmiddels al langer dan vandaag.

Het gebeurde toen ik op een middag naar de Olympische Winterspelen zat te kijken. Naar de biatlon om precies te zijn. Ik zat in de kamer, mijn vrouw was in de keuken.

'Wat doe je?' riep zij.

'Ik kijk naar de biatlon,' antwoordde ik naar waarheid.

'De bi-wat?' riep zij.

'Biatlon. Het is echt geweldig. Ze moeten eerst een stuk skiën, op langlaufski's en met een geweer op hun rug, en daarna moeten ze in de sneeuw gaan liggen en met dat geweer op een doel schieten. Op een schietschijf.'

'Heel leuk,' hoorde ik mijn vrouw zeggen.

Het was waar, besefte ik nu pas: ik zat naar de biatlon te *kijken*. Tv-beelden liegen niet. Maar de beschrijving van deze wintersport klonk buitengewoon ongeloofwaardig. Ik rook mijn kans.

Eerst zette ik de tv uit. Daarna ging ik naar de keuken. Ik herhaalde het procedé zoals ik dat ook bij mijn zuster in het restaurant had toegepast. Ik dramde net zo lang door tot mijn vrouw eindelijk geloofde dat er een wintersport bestond waarbij volwassen mannen vanaf langlaufski's op een schietschijf schieten.

'Je gelooft het echt, hè?' zei ik ten slotte. 'Nou, het is mooi niet waar! Natuurlijk bestaat zo'n sport niet.'

Zo kende mijn vrouw mij weer. Ik wachtte een halfuur. Ik zette mij op de bank voor de tv. Ik keek naar de mannen met hun geweren. Het was best een mooie sport eigenlijk. Ik kon mij zelfs voorstellen dat het leuker was dan alleen skiën. Of dan alleen schieten.

Nog iets later dan na dat halfuur kwam mijn vrouw de kamer binnen. 'Waar kijk je naar?' vroeg ze.

‘Naar de Olympische Winterspelen,’ zei ik. ‘Naar een hele rare sport. Ik wist niet dat zoiets bestond.’

Toen keek ze zelf. Op de tv hurkte er net een biatlondeelnemer op zijn langlaufski’s in de sneeuw en zette zijn geweer aan de schouder. Ik keek naar het gezicht van mijn vrouw.

Voor dat gezicht deed ik het allemaal, wist ik. Dat gezicht was alle moeite meer dan waard geweest.

De biatlon bestond echt. Maar ik had iemand kunnen laten geloven dat ik hem helemaal uit mijn duim gezogen had.

Een jaar of wat geleden publiceerde ik een boek dat *Eten met Emma* heette. Voorin had ik bij wijze van motto twee citaten uit twee boeken van twee schrijvers gezet.

Het eerste citaat was van David Leavitt. Het kwam uit *The Term Paper Artist* en het luidde als volgt: ‘*Writers often disguise their lives as fiction. The thing they almost never do is disguise fiction as their lives.*’

‘Dit is een waar gebeurd verhaal,’ luidde de eerste zin van *Eten met Emma* – maar het motto van David Leavitt zou ook het motto van mijn leven kunnen zijn.

Het tweede citaat ging zo: ‘*Telling the truth is just one of many ways to tell a story.*’ Het was afkomstig uit *This Is Not Montana*, een roman die was geschreven door Samuel Demmer.

Het was voor het eerst sinds het werkstuk geschiedenis dat ik Samuel Demmer weer van stal had gehaald. Het behoeft hopelijk geen uitleg dat ook de boektitel en het citaat zelf uit mijn eigen eerlijke duim gezogen waren. Toch waren er meerdere critici – om geen reputaties te schaden zullen we geen namen noemen – die de auteur Demmer goed bleken te kennen en het citaat uit *This Is Not Montana* met instemming citeerden.

Begin jaren negentig maakte ik met mijn vrouw een lange reis door het midden en westen van de Verenigde Staten. Niet ver van Denver, Colorado, in Boulder om precies te zijn, waren de gewone motels allemaal vol waardoor wij ons gedwongen zagen om voor één keer in een uiterst luxe hotel naast een golfbaan te overnachten. Om een lang verhaal kort te maken raakten wij bij het ontbijtbuffet aan de praat met twee andere gasten van het hotel, te weten president Bill Clinton en zijn vrouw Hillary.

Het was een uiterst toevallige ontmoeting, naast de mand met de witte bolletjes en croissants, eerst met Hillary en daarna met Bill. Er stonden weliswaar overal bodyguards bij de ramen en toegangsdeuren van de ontbijtzaal, zagen wij nu ook wel, maar de president en zijn vrouw waren hier toch zoveel mogelijk incognito, zo vertelden ze ons.

Ik heb in mijn leven maar één keer gegolfd, en het moet veel van het geduld van Bill Clinton hebben gevergd, maar wij lagen elkaar meteen, ik weet ook niet hoe ik het anders moet zeggen. Na tweeënhalve dag gingen wij ieder ons weegs. Nooit, en ik herhaal hier *nooit*, heb ik in geschreven vorm gebruikgemaakt van deze ontmoeting. Als literair gegeven was hij simpelweg onbruikbaar. Wanneer je het al niet zo op hebt met ongeloofwaardige waarheden, was dit misschien wel de ongeloofwaardigste waarheid van allemaal.

We bleven sporadisch contact houden na die keer. Soms een e-mail of een ansichtkaart, af en toe een sms'je, zoals bijvoorbeeld na de succesvolle aanval met kruisraketten op vermeende trainingskampen van Bin Laden in het zuiden van Soedan.

We kwamen elkaar echter niet meer echt lijfelijk tegen, tot die middag aan het eind van de vorige eeuw, waarop ik een sms'je kreeg van Hillary. Ze zat in het Amstel Hotel, ze kende verder niemand in Amsterdam, zo legde ze uit.

Omdat wij inmiddels een kind hadden, kwam ik met mijn

vrouw overeen dat ík zou gaan en zij thuis zou blijven. Het was in de tijd van Bills affaire met Monica Lewinsky. Hillary was op zijn zachtst gezegd minder ontspannen dan destijds in het hotel naast de golfbaan in Boulder.

Om opnieuw een lang (en opnieuw volkomen onbruikbaar) verhaal kort te maken, hebben we eerst een kleinigheidje gegeten in het restaurant van het Amstel. Ze zei dat het haar oplucht-te om alles in één keer eruit te gooien over Monica en haar man. We bestelden nog een fles wijn. Daarna zijn we naar boven gegaan.

Rond middernacht ging mijn mobiel. Het was mijn vrouw die vroeg waar ik zo lang bleef.

'Ik… ik ben in slaap gevallen,' antwoordde ik naar waarheid. Ik was blij dat het zo donker was dat niemand mijn rode hoofd kon zien.

'Je klinkt zo raar,' zei mijn vrouw. 'Is er iemand bij je of zo?'

De volgende ochtend ben ik eerst langs een bloemenstal gefietst. In het halletje van ons huis hebben wij een spiegel hangen. Omdat ik mijn vrouw niet recht aan durfde te kijken toen ik haar de bos bloemen overhandigde, keek ik naar mezelf in de spiegel.

Mijn haar zat in de war, mijn hoofd zag er verre van geloofwaardig uit en op de kraag van mijn overhemd waren duidelijke sporen van lippenstift te zien.

'Ik moet je iets vertellen,' zei ik.

ISBN 978 90 414 2050 3
© 2012 Herman Koch
Omslagontwerp en -illustratie Roald Triebels, Amsterdam
Foto auteur © Mark Kohn

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen